

Szilágyi Károly tv.:

Az a kérdés, amelyet Diener-Dénes t. két érdekes előadásban ismertetett előttünk, egyike a magyar politika legnagyobb és legfontosabb kérdéseinek és megállapíthatjuk, hogy különösen a kiegyezés óta mindig a nemzetiségi kérdés volt az, amelyet nemcsak fél- és egész ellenségeink mint: Bécs és Zágráb szegtek mellünknek mindannyiszor, valahányszor államunk épületének tökéletesbítését célba vettük, hanem amelyre a 67-es politikusok is mindannyiszor jónak láttak hivatkozni, valahányszor a nemzeti vágyak hangosabb szóval követelték kielégítésüket. Szinte szálló mondássá vált Tomasics jelenlegi horvát bánnak, miniszter korában a „húszmillió magyarról” mondott szentenciája, amely annak idején szinte szokatlan izgalomba borította a magyar képviselőházat, holott az – alapjában véve – semmi egyéb

nem volt, mint a 67-es politikusok ama példálódzásának változata, mely szerint: ők is helyeselnék a függetlenségi politikát, ha nem bénítaná meg a magyar állam kezét annak poliglott volta, ha hazánknak nem volna oly nagyszámú nem magyar anyanyelvű lakosságai. Vagy annak, amit az idősebbik Andrássy Gyula gróf mondott, hogy: nem jó volna Magyarország szomszédjának lenni, ha az ország lakossága teljesen magyar volna.

A nemzetiségi kérdés tehát – habár szeretünk is ma még a fórumon elsiklani felette – elsőrangú politikai kérdés és mint ilyen nemcsak megérdemli azt a fáradságot, azt a szellemi munkát, amit Diner t. ráfordított, de megérdemli azt is, hogy mi is vizsgálódásunk tárgyává tegyük az adott kérdést és iparkodjunk annak igazságos ismertetése mellett megállapítani a felderített baj orvoslásának a módját is.

Nem bocsátkozom vitába Diner t.-el afölött, vajon helyes-e elméletileg a nemzet fogalmának olyan közelebbi meghatározása, mint amilyen az általa elfogadott „Schicksalsgemeinschaft” * annál

* Kelet XXII. évf. 90. lap.

kevésbé, mert habár történelmi szempontból emelhető is kifogás eme meghatározás ellen, épen nemzetünkre többé-kevésbé mégis illik az.

Ezen a földrajzilag egységes és a természet által elég jól körülkerített földdarabon az idők folyamán otthont talált a magyar, az oláh, a tót, a szerb, a ruthén, a német stb és hosszú időn keresztül az itt lakók tényleg osztoztak is jóban, rosszban. Együtt verekedtek némettel, tatárral, törökkel, osztrákkal. Együtt szenvedték ezeknek dúlásait; együtt örültek a nyert diadalon, együtt búsultak a veszített csatákon.

A nép is egyformán szenvedte a királyok, a papok és a főurak robotját, dézsmálját meg egyéb politikáját.

Így volt ez nagyjában egészen 1848-ig, amikor a nemzetiségek ki akarták magukat vonni a „Schicksalsgemeinschaft”-ből és a császár szolgálatába állottak inkább – tisztelet a kivételnek – semhogy segítették volna levérni a közös ellenséget, – Később megint beállott a sorsközösség és fennáll mind a mai napig; épen ezért nem kifogásoltam e meghatározást és magam mindenesetre helyesebbnek tartom, mint azt a definícióját, mely szerint: nálunk a múltban a pri-

vilegizált helyzetet élvező urak érdek-közössége volt a nemzet s pedig bármely eredetű s nyelvű birtokosok tömörülése, mert habár nagyjában meg is felel ez a meghatározás a tényeknek, még sem fedí azokat teljesen és még kevésbé tökéletes, mint a fentebb említett, hiszen pl. a városi polgárság nem tartozott a tulajdonképeni birtokos osztályhoz és tagadhatatlan tény, hogy jogokat – szabadságokat élveztek nálunk már ősidők óta, úgyszintén a jászkúnok, a hajdúk, a székelyek személyenként nem voltak számíthatók az ú. n. urak csoportjába s még sem robotoltak és szabad emberek voltak.*

Ellentéte k.

Dehát fennáll-e tényleg ez a Schicksal sgemeinschaft"? Törvény szerint és a tényleges állapot szerint fennáll. Hogy miért és mennyiben, arra később leszek bátor rámutatni. – Nem áll azonban fenn a sorsközösség tudatának az érzése a lelkekben. Ellentéteket látunk hazánk magyar és idegen ajkú lakosai között. Elősorban ezeket az ellentéteket fogom

* Mocsáry Lajos: A régi, magyar nemes. Budapest, Franklin-Társulat 1889.

ismertetni, mert csak ennek kapcsán fog módomban állani hozzászólni Dénest, ama jellemzéséhez, amelyet a mai magyar nemzetiségi politikáról nyújt, s amelyet ezekben foglal össze: erőszak, közigazgatási pártosság, börtönözés, sajtóperek, hangzatos képviselőházi felszólalások, hamis statisztika, erőszakos magyarosítás stb.

Nemzetiség i r é s z r ő l elsősorban kifogásolják minden alkalommal az 1868. XLIV. t.-c. végre nem hajtását. Kifogásolják azt a politikát, amelynek vezérelve a nemzetiségeknek a magyarságba való beleolvasztása, azok faji individualitásának megsemmisítése. Legélesebb ütköző pontnak mondják a nyelvkérdési, az iskolai oktatás kérdését.* Felpanaszolják a közigazgatás bajai kapcsán azt, hogy a nemzetiségi vidékeken alkalmazott tisztviselők vagy éppen nem, vagy csak hiányosan bírják az ott lakó nép nyelvét s ami ezzel kapcsolatos, hogy ennek dacára nemzetiségi emberek a közpályán alig kaphatnak alkalmazást.**

* Argus, Nemzetiségi politikánk hibái és bűnei, Budapest 1908.

** Mocsáry Lajos, Néhány szó a nemzetiségi kérdésről, Budapest, Singer és Wolfner, 1886.

Sérelmeik között említik a névmagyarosítást, a helységnevek megmagyarosítását, a telepítést és a magyar közművelődési egyesületek működését,* azt a módot, ahogy köztisztviselőink bánnak különösen a nemzetiségi néppel. Súlyosan sérelmesnek tartják a nálunk ma érvényben levő választói jogot és azt a módot, ahogy manapság nálunk a nemzetiségi kérdést a fórumon kezelik.

A mi részünk ről a nemzetiségi kérdéshez legtöbben azzal a bizalmatlansággal nyúlnak, amelynek gyökei-e nemzetiségeink nagy részének 1848/49-ben tanúsított magatartásában keresendő. Mi hajlandók vagyunk a tótok nemzetiségi mozgalmaiban mindenek fölött pánszlávizmust, az oláhokéban dákorománizmusi – szerbjeinkben pedig om-ladinistákat látni. Szóval állambontó törekvéseket vélünk észlelni a nemzeti-ségi mozgalmakban és bármennyire redukáljuk is azon jelenségek értékét, amelyek alkalmasak ennek a feltevésnek tápot nyújtani, mégsem tüntethető el az irredentizmusnak egy bizonyos, többé-kevésbé markáns árnyalata.

* X. Y., A közművelődési egyesületek és a nemzetiségi kérdés, Budapest, Kókai Lajos, 1886.

Avagy meri-e bárki is tagadásba venni, hogy minden alapot nélkülöz, az a politikai törekvés, amelyet c s e h-t ó t nemzet e g y s é g néven ismerünk s amely iránynak tótjaink között, nemcsak fölös számú hívei vannak, de amely tendencia úgy tudományos mint irodaim i. valamint gazdasági téren is úgyszólván napról-napra új tápot nyer.* A román irredentisták ügyét pedig nemcsak a magyar közvélemény, d e a r o m á n p a r l a m e n t i s t á r g y a l t a és pedig több ízben.** Román polgártársaink jelentékeny részéről tudjuk, hogy itthon is, de különösen a külföldön, hogy gyenge kifejezéssel éljek unos-untalan, kelle-ni e l l e n k e d n e k a magyarságnak, ismeretes előttünk, hogy ahol tehetik: tüntetnek a magyar állam egységessége ellen és különösen külföldön úgy lát-szik nem kerül n a g y m e g e r ő l t e t é-sükbe elnyomni a magyar hazafiságnak azt az érzését, amelynek itthon, néha-néha egy-egy vezető férfiú mégis han-

* Dr. Czambel Samu: A cseh-tót nemzetegy-ség múltja, jelene és jövője, Turócz-Szt.-Márton, Moskóci Ferencné, 1902.

** Sebestyén Ede: A román nemzetiségi poli-tika, Budapest, Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságyállalata, 1905.

got ad. Legalább ezt bizonyították be előttünk újabban különösen azok a ki-rándulások, amelyeket a legkülönbözőbb rangú és rendű román polgártársaink az 1906. évi bukaresti kiállítás alkalmából Romániában tettek. Ez évben ugyanis hazánkból; Szerbiából, Törökországból, Beszarábiából, Ausztriából nagyobb szájában keresték fel az említett országok románijuk: lakói Romániát. Minden országbeli román megadta hazája színeiben, nyelvében, zászlójában, dalában azt, amivel hazájának tartozik, c s u p á n a m a g y a r o r s z á g i a k mellőzték mindezeket a legsértőbb célzatos-sággal. Csak a magyarországi románok kiállítása pompázott kizárólag román színekben és csak nekik nem jutott eszükbe egyszer sem elénekelni a magyar himnust, hanem mindig s csupán a „Desleapta-te román”-! *

Mindezekre pedig nem lehet azt mondani, hogy légből kapott koholmányok volnának, sőt hozzátehetjük, hogy mindez sajnos, csak egy kis vése azon jogos panaszoknak, amelyeket a magyarság

* K. Barna Endre, Románia nemzetiségi politikája és az oláhajkú magyar polgárok, Kolozsvár, az E. M. K. E. kiadása. 1908.

tud elmondani a hazánkbeli románok egy részéről.

Az anyaországbeli szerbségünk újabban annyiszor tanújelét adta egészséges politikai érzékének, hogy az ú. n. nagyserb összeesküvésben való részességgel őket meggyanúsítani eszünk ágában sincsen, sőt hajlandó vagyok a társországainkban lakó testvéreik terveit is annak a kétségbeesésnek betudni, amely minden szabadságszerető embert eltölthet, ha látja, hogy valamely telhetetlen hatalom újból két pláne testvérnépet fűz rövid, nagyon rövid rabszíjra! Sőt a radikális szerbségnek ama ténye, hogy napjainkban szövetkezett a függetlenségi és 48-as párttal Ausztria politikája ellen, szerintem biztató fénysugár a jövő politika útjára, amelyen az én hitem szerint: e g y ü t t f o g u n k m i n d a n y n y i a n f e l v o n u l n i , a k i k e b b e n a h a z á b a n l a k u n k , A u s z t r i a e l l e n !

Állandó panasz tárgyát képezi nemzetiségeink és azok részéről, akik velük egy húron pendülnek, az a körülmény, hogy a nemzetiségek egyenjogúsításáról szóló 1868. évi XLIV t.-cikket a maga teljességében nem hajtották végre. Ha törvénykönyvünkben csupán ez az egy

végrehajthatlan törvény volna, úgy magam is azok sorába állanék, akik kárhoznának ezt a kivételt. Tudjuk azonban nagyon jól, hogy nemcsak ez az egy törvény, hanem igen sok más, igazán fontos és a nemzetiségi törvélynél sokkal régebben alkotott törvényünk vár végrehajtásra és pedig nem olyan, amelyet az idő tett tárgytalanná, hanem olyan, amely á l l a n d ó s ü r g e t é s d a c á r a is, még mindig a jövő zenéje. (Pl. 1848. évi XX. t. c.) így állván az ügy, azt kell vizsgálódásunk tárgyává tennünk, hogy eddig miért nem hajtatott végre az említett törvény, valamint, azt, hogy ezidőszerint végrehajtható-e egyáltalában”? Annak alap-okai, hogy eddig végre nem hajtatott teljes egészében az ú. n. nemzetiségi-törvény, szerintem a következők: K e z d e t b e n nem volt v é g r e h a j t h a t ó, mert sem közigazgatási, sem igazságszolgáltatási téren nem állott rendelkezésre megfelelő számú nemzetiségi erő; vitettek tehát az ügyek úgy, ahogy azt a viszonyok lehetővé tették; de meg azért sem, mert a n n a k i d e j é n nemzetiségeink sem törődtek komolyan ezzel a törvénnyel! Sokkal jobban lefoglalta a szerb és oláh papságot és értelmiséget

a görög keleti vallásúaknak román- és szerb nemzeti egyházakká ez időben történt szétválasztása (1868. IX. t.-c.) az ezzel kapcsolatos egyházi és iskolai ügyek, hogysesem törődtek volna a nemzetiségi törvénnyel. Hogy ez mennyire így volt, ezt igazolja ama körülmény is, hogy még az említett felekezetek hatáskörében hagyott iskolai ügyekben sem tudták feladataikat megoldani, illetve az e téren vállalt munkakört mind e niai napig nem voltak képesek be-
 l ö l t e n i . Á l l e z k ü l ö n ö s e n a g o r . k e l e t i r o m á n e g y h á z r a , a m e l y n e k i s k o l á i ú g y t e l j e s í t i k h i v a t á s u k a t , h o g y h a z á n k b a n é p p e n a z l á h t ö b b s é g ű m e g y é k a d j á k a z a n a l f a b é t á k l e g e l l e n e t e s e b b s z á z a l é k á t . S z e r e p e t j á t s z o t t e l e i n t e e t ö r v é n y v é g r e h a j t á s a k ö r ü l – b á r s o k k a l l é n y e g t e l e n e b b e t a z e l é b b e m l í t e t t n é l – a b i z a l m a t l a n s á g i s , a m i v e l a z ü g y h ö z n y ú l t a k , s a m i r e n e m z e t i s é g e i n k e g y r é s z e – a k i e g y e z é s t m e g e l ő z ő i d ő b e n i s – a d o t t o k o t ,

Nem szabad elfelednünk továbbá azt sem, hogy a nemzetiségi törvényt 1868-ban hozták, vagyis abban az időben, amikor még úgy Románia, mint Szerbia török fenhatóság alatt állottak! Mindkettőt tíz évvel később a berlini kon-

gresszus ismerte el önálló államnak s amíg egyrészt természetesnek kell tartanunk, hogy az új alakulásokat élénk rokonérzéssel kísérték a hazánkbeli oláhok és szerbek, addig nemzetiségeink sem csodálkozhatnak azon a „várakozó állásponton”, amelyet úgy a románságnak, mint a szerbségnek az állami alakulást megelőző mozgalmi folytán, ebben a kérdésben a magyar kormányok elfoglaltak. Ezt érthetőnek, sőt természetesnek kell elfogadni mindenkinek, aki elfogulatlanul bírálja el ezt az ügyet.

Az új átalakulások lényegesen módosították az erőviszonyokat és a nemzetiségi törvény végrehajtása körüli eljárás valószínűvé teszi, hogy 1878-ban nem hozatott volna olyan nemzetiségi törvény, mint amilyen hozatott 1868-ban.

Ami pedig a törvénynek ezidőszerint és a jövőben való végrehajtását illeti: megvallom, hogy én azok közé tartozom, akik nem tartják azt sem helyesnek, sem végrehajthatónak. Nem tartom helyesnek azért, mert úgy látom, hogy ezt a törvényt is a lemondásnak és a megalkuvásnak az a szelleme hatja át, amely általában jellemzi az 1867. és 1868-iki alapvető fontosságú törvényeket.

Nem tartom helyesnek azért, mert nyelvi tekintetben visszaesést jelent az 1844. II. t.-cikkkel szemben, nem is szólva a Habsburg királyok uralkodását megelőzőtt tényleges állapotokról, amikor is a magyar állani életének minden nyilvánításában: diplomáciában, hadseregben, közigazgatásban magyar volt!*

Nem hajtható végre ez a törvény azért sem: „mert közéletünk a törvény meghozatala óta oly változásokon ment keresztül, amelyek e törvény betűszerinti végrehajtását lehetetlenné is tették és teszik. Ma már a mai törvényhatósági élet viszonyára, a törvény rendelkezései nem alkalmazhatók; az akkori törvényhatóságok bírói, pénzügyi, tanügyi, s másnemű általános hatásköre nagy változáson ment keresztül; egész sora az ügyintézésnek állami hatáskörbe vonatott, államközegekre bízott, kikre, mint állami alkalmazottakra, a törvény által a törvényhatóságokra ruházott jogok és kötelességek át sem is vihetők.”* De nem tarthatom végrehajthatónak azért

* Dr. Herczegh Mihály, 4- magyar államnyelv jogai. Budapest, Franklin-Társulat, 1904.

**Báró Bánffy Dezső, Magyar nemzetiségi politika, Budapest, Légrády testvérek, 1903.

sem, mert az idézett törvény ellenkezik a magyar nyelvnek régi jogaiba való visszahelyezését célzó törekvéseinkkel, továbbá azért sem, mert nem mondhatunk le ama törekvésünkről, hogy ennek az államnak minden polgára tudjon magyarul beszélni, írni és olvasni! Mint-hogy pedig a nemzetiségi törvény végrehajtása mindkét cél felé való haladásunkat nemcsak megnehezítené, de azok elé szinte elháríthatatlan akadályokat emelne, bármennyire is vallom a türelmesség álláspontját, kénytelen vagyok nem annyira magyar-nemzeti, mint inkább politikai és célszerűségi okokból, fenti álláspontra, helyezkedni.

Én ugyanis azt vallom, hogy: „a magyar államélet a magyar politika jelenségeit többé képtelenek már megérteni azok, akik az állam nyelvén írni és olvasni nem tudnak.” Felállítom továbbá azt a tételt is, hogy nemzetiségi polgártársaink öntudatosan csupán abban az esetben vehetnek részt a mi politikai életünkben, a maguk lábán a magyar közéletben csak akkor tudnak járni, ha tudnak magyarul is!

Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy mi a nemzetiségeket be akarjuk olvasztani a magyarságba. Nem azt

akarom mondani, hogy a magyarságnak renegátokra van szüksége, hanem minden mellékgondolat nélkül csupán azt, hogy az alább vázolt magyar politika nemzetiségei polgártársainkban is öntudatos harcosokat nyerjen. Sőt e tekintetben sem vagyok túlkövetelő, mert hiszek a jobb jövőben, az egymás megértésében és ezt is csak ott és annyiban várom és reményelem, amennyiben ez a politika az ő érdekeikkel is megegyezik! De meggyőződésem az is, hogy nincs igazuk azoknak, akik a nyelvkérdést és az ezzel kapcsolatos iskolai oktatás kérdését tartják a nemzetiségi kérdés legélesebb ütköző pontjának. Nincs igazuk pedig azért, mert ma már tényekre hivatkozhatunk, a tekintetben, hogy a magyar kormányok által inaugurált és annyira, amennyire végre is hajtott közoktatásügyi politika a nemzetiségi többségű megyékben a főbb nemzetiségek arányszámát számottevőleg nem fogasztotta meg. A múlt század hetvenes éveinek végén és nyolcvanas (íveinek elején élénk mozgolódást okozott nemzetiségeink körében az 1879-es Trefort-féle közoktatásügyitörvény; élénk

irodalmi háborút provokáltak a magyar közművelődési egyesületek megalakulása és működésük körül is és bár igaz az, hogy az említett törvény nyomán tartott meg az 1881-iki nagyszebeni román nagygyűlés, mégis azt kell látnunk, hogy az ott elfogadott program csupán egy pontjában érinti a közoktatásügyi kérdést, többi nyolc pontja azonban politikai kérdéseket ölel fel. Ugyanezt állapíthatjuk meg az 1905-ben ugyancsak Nagyszebenben tartott gyűlésen elfogadott tizenhat pontról is.

Nem okozhat éles ellentétet az iskolai oktatás kérdése, mert mit mutatnak a számok* a Trefort-féle közoktatásügyi törvényt követő 20 év után pl. Erdélyben és a Felvidéken vagyis hazánknak e két legexponáltabb nemzetiségi vidékén?

Erdély oláhtöbbségű megyéiben a lakosság százalékos arányszáma 20 év alatt – figyelemmel az ott lakó három fő népfajra ----- a következőkép alakult:

* Magyar statisztikai közlemények, Budapest, Athenaeum, 1909. 27-ik kötet.

	Magyar volt		Oláh volt		Nemet volt	
	1880. %	1900. %	1880. %	1900. %	1880. %	1900. %
Alsó - Fehérmegyében	15.—	16.9	78.8	78.7	4.1	3.6
Beszterce - Nászódmegyében	3.8	7.1	67.5	69.1	25.1	22.—
Fogarasmegyében	3.3	5.3	90.9	90.2	4.7	3.9
Hunyadmegyében	5.1	10.6	90.3	84.7	2.9	3.—
Kolozsmegyében	24.6	26.8	68.—	68.6	3.9	3.6
Szebenmegyében	2.2	4.1	66.3	66.—	29.7	28.8
Szolnok-Dobokamegyében	16.8	19.8	77.9	76.1	2.4	3.1
Torda-Aranyosmegyében	23.—	25.4	73.2	72.8	0.3	0.4

vagyis az egy Hunyadmegyét kivéve az oláhság arányszáma vagy alig csökkent, vagy épen emelkedett, míg a németség általában csökkent. Igaz ugyan, hogy a magyarság arányszáma mindenütt emelkedett, sőt Hunyadban megkétszereződött, de ezt senki sem tulajdoníthatja az iskolai oktatás eredményének, hanem sokkal inkább a gazdasági konjunktúráknak. Ami pedig az egész Erdélyt illeti, látjuk, hofv a magyarság 1880-ban 30.3%, 1900-ban 32.8%; az o l á h s á g

1880-ban 56.8%, 1900-ban 56.5%; a n é m e t s é g pedig 1880-ban 10.2%, 1900-ban 9.4% volt, amiből következik, hogy ez országrészre általában is állanak a fentebb mondottak.

A Felvidék tót-többségű, valamint ruthén jellegű megyéiben pedig az arányszámok az említett időben – figyelemmel a négy fő népfajra – a következőképp alakultak:

	Magyar volt		Tót volt		Német volt		Ruthén volt	
	1880. o/o	1900. o/o	1880 o/o	1900. o/o	1880. o/o	1900. o/o	1880. o/o	1900. o/o
Árva megyében	0.4	1.7	96.3	94.7	2.8	2.5	—	—
Barcs	30.4	31.7	57.—	57.5	12.2	10.5	—	—
Liptó	1.9	3.3	93.7	92.4	3.9	3.—	—	—
Nyitra	15.3	18.8	73.9	73.1	10.2	7.6	—	—
Pozsony	38.5	39.7	50.3	51.2	9.7	7.6	—	—
Trencsén	1.1	2.8	94.—	92.9	4.5	3.5	—	—
Turóc	2.4	4.2	76.6	73.6	20.3	21.3	—	—
Zólyom	2.7	7.2	93.5	89.4	3.—	2.3	—	—
Bereg	43.6	44.6	0.6	0.5	5.8	9.—	49.6	45.8
Máramaros megye	10.8	13.7	0.2	0.2	14.4	15.3	48.2	46.4*
Sáros	2.6	6.1	70.8	66.1	6.6	6.1	19.—	19.7
Szepes	2.1	6.2	58.—	58.2	29.—	25.—	9.7	8.2
Ung megye	32.1	30.—	30.—	28.1	2.9	4.6	34.3	36.6
Zemplen	44.8	53.1	38.5	32.4	4.8	2.5	11.2	10.6

* Oláh 25.9-24.20.0

vagyis húsz év alatt a tulajdonképeni tótság és mthén vidék sem ment lényeges ethnikai változáson keresztül!

Az élet tehát bebizonyítja, hogy amíg egyrészt alaptalan volt egyes vérmes magyar közmívelődési politikusoknak az a feltevése, hogy nemzeti ségeinket az iskola útján magyarokká tehetjük; addig másrészt bebizonyosodott, az is, hogy románjaink és tótjaink is túloztak akkor, amidőn közoktatásügyi politikánk folytán fajuk megsemmisülésétől féltek és fenti számok bizonyítják, a legfényesebben, hogy nem volt igazuk, amidőn kiirtásukról panaszkodtak, mert hiszen a tények sok törvényhatóságban ennek éppen az ellenkezőjét, a románok és tótok térfoglalását bizonyítják. És hogy ez a térfoglalás nem általános sem Erdélyben, sem a Felvidéken, annak oka nem a magyar, közoktatásügyi politika – minek fájdalom sokkal hiányosabb a fegyverzete, hogysen hódítani tudna – hanem a magyarság egyéb viszonyaiban keresendő.

Amidőn megállapítottam fenti tényeket, nem azért tettem, hogy pálcát tör-

jek közoktatásügyi politikánk iránya felett, mert örömmel kell látnom, hogy azon cél felé, melyet én is helyesnek tartok s amely nemzetiségeink létét épenséggel nem fenyegeti, sőt számukra napról-napra több előnyt biztosít, t. i. a m a g y a r n y e l v t e r j e s z t é s e terén, igenis haladtunk ezalatt a húsz év alatt. Kevesebbet e téren is, mint amennyit vártunk és reméltünk, de mégis haladtunk, mert amíg a tót Felvidéken 1880-ban a nem magyarajknak közül csupán 6.6% tudott magyarul, addig 1900-ban 11.8%, vagyis majdnem kétszerannyi, Erdélyben pedig az 1880-iki 7.5% arányszám 1900-ban 10.9%-ra szökött fel. Szegényes eredmény ugyan ez is húsz évi munka után, de mégis valami, szemben a f a j n é p e k f e n t i statisztikájával, különösen ha figyelembe vesszük azokat a nehézségeket, amelyek fennállottak ez alatt az idő alatt, sőt fennállanak még ma is ily irányú törekvéseinkkel szemben a n e m z e t i s é g i - f e l e k e z e t i kézben levő i s k o l á k b a n é s t a n í t ó k é p z ő k - b e n !

Mégis eredmény ez olyan viszonyok közepette, amidőn pl. Dénes Károly hunyadmegyei kir. tanfelügyelő az úrnak

1910-ik esztendejében arról kénytelen jelentést tenni megyéje közigazgatási bizottságának, hogy: a vármegye területén a községek 54 százalékában nincs iskola és így a mindennapi iskolakötelesek közül 58%, az ismétlő kötelesek közül pedig 83% gyermek nem jár iskolába! Eredménynek mondható ez mégis olyan viszonyok közepette, amidőn a Felvidéken működő tanítók közül az 1900-ik évben még 413 olyan tanító találtatott, aki képtelen volt a m a g y a r n y e l v tanítására és dacára ezen – nehezen és lassan javuló – viszonyoknak, remélünk engedi mégis azt, hogy hovatovább a magyarnyelvet és ezáltal a magyar kultúrát, a magyar közéletet hozzáférhetővé tesszük nemzetiségeink számára is.

Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy nemzetiségeink egyházi és társadalmi téren, továbbá az irodalom, az időszaki sajtó, az ipar és kereskedelem terén, a különböző egyesületekben szabadon használhatják és kultiválhatják nyelvüket és eme jogaikkal úgy a

*) Dugovich Titusz: A tót nemzetiségi mozgalmak fejlődésének története. Turócszentmárton, 1903.

románok,*) mint a tótok**) tőlük telhetőleg élnek is; akkor, ha a megértés útján akarnak haladni nem vehetik rossz néven a magyar nemzettől, ha az iskolákban – amennyire szükséges – a magyar nyelvet taníttatja, a közigazgatásban pedig amennyire célszerűnek mutatkozik és amennyire a mai viszonyok megkövetelik, a magyar államnyelvet régi jogaiba vissza helyezni iparkodik, sőt követeli annak érvényesülését a hadseregben és a diplomáciában is! És akkor, amidőn a magyarság erre törekszik, nem most akar magyar nyelvi szupremáciát csinálni és ebben téved Diner-Dénes t. is, amikor maga is azt állítja, hogy a 70-es években kezdtük kiszorítani a nemzetiségeket s csináltuk meg a magyar nyelvi szupremáciát, m e r t m i követke z e t e s e n részben m á r s o k k a l előbb é r v é n y e s í t e t t ü k, t ö k é-

*) Veritas: A magyarországi románok egyházi, iskolai, közművelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmainak ismertetése. Budapest, Uránia, 1908.

**) Nyitravármegye által a nemzetiségi viszonyok tanulmányozására kiküldött bizottságának jelentése. Nyitra, Neugebauer Nándor könyvnyomdája, 1904.

letesen pedig a jövőben érvényesíteni a k a r j u k a magyar államnyelvet megillető azon jogokat, amelyek a Habsburg királyok kezén az idők folyamán elsikkadtak s amelyeknek visszaszerzésén munkálkodtak eleink, nem a XIX-i k század hetvenes éveitől, de már az 1791/92. és 1805., 1825-27. és 30. évi, valamint az 1832-36, és 1839-40 évi országgyűléseken mindaddig, a m i g v é g r e 1844-ben sikerült megint államnyelvvé tenni a magyar nyelvet!

Nem volt ez könnyű munka, mert ha tudja valaki, hogy milyen nehéz a Habsburgokkal olyan ügyekben valami remenni, amely Házuk érdekével nem egyezik meg egészen, akkor ezt a magyar nemzet tudja! A magyar nyelv államnyelv lett ugyan, de a hadseregben, a diplomáciában ma sem érvényesül abban a mértékben, amint azt mi magyarok szeretnők. Meggyőződésünk azonban, hogy amint győzelmesen megtudtuk vívni a múlt harcsait, úgy megfogunk tudni birkózni ezzel a feladattal! is és vissza fogjuk szerezni a nemzeti gyengeség, az elernyedés napjaiban elorzott jogainkat!

Nemzetiségeink pedig nem tesznek szolgálatot maguknak, ha a magyarságot ebben a küzdelmében hátráltatják, mert nézzenek körül szerte a világban: fognak-e nemzetiségeket találni, melyet a modern államhatalom engedett úgy körülbástyázni, úgy egyházi, mint társadalmi, mint pedig közgazdasági téren, mint ahogy engedte ezt a magyar állam? Nem fognak találni sehol!

Mi nem kívánjuk nem-magyarajkú polgártársainkat kiforgatni nemzetiségük-ből, de azt joggal elvárhatjuk, hogy ők a magyar szupremáciát respektálják úgy állampolitikai téren, mint a magyar államnyelvet illetőleg is!

Ha ez meglesz, akkor a kérdés egyik méregfogát sikerült kihúzni. De nem is egyet, mert ezzel kapcsolatban sok olyan panasz is eliminálódik, amelyek a nyelvkérdéssel vonatkozásban állanak, amilyenek: a névmagyarosítás, a helységnevek megmagyarosítása, illetőleg vissza magyarosítása stb.

E helyütt még csak egyet vagyok bátor megemlíteni. Én elsőfokú szabadkőművesi feladatnak tartom hazánkban buzgólkodni a magyar nyelv terjesztése körül és visszaverését minden olyan társnak, amely a ma-

gyar s á g i l y i r á n y ú t ö r e k v é s é t éri, azért, mert ez az egyetlen mód arra, hogy a klerikális emlékünnevelt nemzetiségi falusi nép kikerüljön a pópák és egyéb papok és ezek kreatúráinak hatalma, alól és hogy a magyar polgár s á g g a l – amelynek l i b e r á l i s politikai tendenciája, dacára egyes elszomorító jelenségeknek, de mégis kétségbevonhatatlan – k ö z v e t l e n é r i n t k e z é s b e k e r ü l j ö n és nincs más mód arra, hogy másképen t á r g y i l a g o s a n, önálló egyedként, ne mint vak eszköz vegyen részt nemzetiségi, népünk a közélet harcaiban!

Nem terjeszkedhetem ki ezúttal a Diner Dénes 1. által megemlített és a nemzetiségek által unos-untalan felpanaszolt sérelmek mindegyikére, de háromra mégis bátor vagyok észrevételeimet megtenni.

Az első a Diner t. által említett közigazgatási pártosság, a második a börtönözés és sajtóperek és a harmadik a választójog kérdése.

L á s s u k a z t a k ö z i g a z g a t á s i p á r t o s s á g o t! Kétségtelen dolog, hogy közigazgatásunk ellen számos és indokolt panasz merül fel úgyszólván napról-napra. Nemcsak, hogy lassú, nehéz-

kos és bürokratikus a szó legrosszabb értelmében, de amellet a közönséggel érintkezésében is durva, sokszor önkényes. A magyar köztisztviselő még mindig abban a tudatban viseli tisztségét, hogy ő nem hivatalnok, hanem „úr”! Még nem törődött bele abba a tudatba, hogy ő van a közönségért, és nem a közösség ő érette stb. stb. És ha nemzetiségeink panaszkodnak az ú. n. „szol g a b í r ó i s z ó v i r á g o k” miatt, hát legalább is van annyi oka panaszkodni ezek miatt a magyar embernek is általában, különösebben azonban a magyar parasztnak is. E téren az bizonyos, hogy sok a tennivaló. Mondhatom azonban, hogy enyhe kifejezéssel éljek „elfogultságnak” kell tudnom azt, hogy egyesek azt kívánják a tisztviselőktől, hogy selyembubóképen bánjanak a nemzetiségi néppel, akkor, amidőn azok már a jó magyar földnélküli Jánosokon megszokták, hogy hogy kell kezelni a „bűdös parasztot”! Itt csak gyökeres reform segíthet és maga az élet, a népnek kultúrában való emelése, mert addig amíg ügyefogyottak lesznek, mindig lesznek olyanok is, akik ezekkel szemben a joggal nem élnek, hanem visszaélnek. Én a közigazgatás megja-

vítását is azok közé a közös érdekek közé sorolom, amelyekről alább leszek bátor szólni.

A második kérdés, amire egészen röviden óhajtok reflektálni a börtönözés és sajtóperek ügye. Ezzel úgy állunk, hogy joggal elmondhatjuk, hogy igazán nem mi tehetünk rólok. Ha valaki figyelemmel kíséri azt a türelmetlen, sértő és kötekedő hangot, amelyen a hazánkbeli nemzetiségi sajtó egy része a magyarságról és a magyar ügyekről ír, ha elolvassuk azokat a szemelvényeket, amelyeket a többek közt Gróf Esterházy János* és Hangay Oktáv** gyűjtöttek össze a fajgyűlölet eme mérges virágaiból, ha tudjuk azt, hogy ez így megy napról-napra; akkor igazán nem csodálkozhatunk azon, hogy néha napján az államhatalom, amelynek talán mégis vannak némely feladatai a faji ellentétek tompítása körül is, le-le csap ezen „írók” körmére. Ha a nemzetiségi lapok eme része csak felényire redukálná azokat a ferdítéseket,

* Gróf Esterházy János: A szláv áramlatok és hazánk. Budapest. Hornyánszky V., 1902.

** Hangay Oktáv: Az Alldeutsch Szövetség, Kolozsvár, Gámán J. örökösei, 1903.

rágalmakat és hazugságokat, amelyekkel a magyar történelmet meghamisítani, a magyar politikát befeketíteni és a magyar társadalmat mini egy félvad, barbár csordát iparkodik a világ elé állítani, hát merem állítani, hogy a börtönözés és sajtóperek száma sokkal nagyobb arányban csökkenne. A nemzetiségi sajtó egy részének ilyen irányú magatartása annál kevésbé indokolt, mert még a „legsoviniisztábbnak” híresztelt magyar lapokban sincs alkalmunk olvasni olyan kitételeket nemzetiségeinkről, mint amilyeneket bizony sajnos, de úgy van, még a nemzetiségi sajtó „szelídebb” része is megenged magának. Csak viszonyosságot óhajtanánk hangban és igazságosságban és megszűnnének a sajtóperek és börtönözések egészen! A választójogot illetőleg azt tartom, hogy az általános egyenlő titkos választói jog nem lesz ártalmára a magyarságnak. Nemzeti hagyományaink közé tartozik, hogy azokat, akiket befogadtunk a múltban az alkotmány sáncaiba, illetve ezáltal a nemzettest tagjaivá tettünk, tettük ezt az egyenlő jog alapján. Így történt ez a múltban, ebben a szellemben kell megoldanunk a most

napirenden levő választójogi kérdést is. Nemzetiségi szempontból, illetve a magyarság hegemoniája és szupremáciája szempontjából sem látok benne semmi veszedelmet mert nálunk a nemzetiségek egyes szórványoktól eltekintve szinte kompakt tömegekben laknak és amennyire hátrányos ez az állapot a magyar kultúrának nemzetiségeink körébe való bevitele és elterjesztése tekintetében, annyira megkönnyíti feladatunkat ezen a téren, mert tisztára a kerületibeosztással teszi lehetővé a kérdésnek – fentiszempontból való – helyes megoldását. Ha mármost a kerületek beosztásánál figyelemmel leszünk nemcsak a lakosság számára, de arra is, hogy az egyes vidékek mennyivel járulnak hozzá az állam fentartásához és tudjuk azt, hogy az összes egyenes állami adó $\frac{4}{5}$ -öd részét az Alföld és a Dunántúl népe viselik,* valamint tudjuk azt is, hogy éppen ezt a két országrészt túlnyomó többségben a magyarság lakja; akkor

* Dr. Ajtay József, A magyarság fejlődése az utolsó kétszáz év alatt. Budapest, Singer és Wolfner, 1905.

azt hiszem, még ha nem is valami szigorúan érvényesítjük ezt a különben jogosan senki által sem kifogásolható szempontot és ha a ránk nézve praktikus magyar nemzeti szempont rovására engedünk is az ideális-demokrata szempont javára és csak kis mértékben juttatjuk érvényre ezt a materiális igazságot, hát nem kell féltenuünk a magyarság szupremáciáját az általános választói jogtól sem! Különösen nem félttem a magyar hegemoniát akkor, ha figyelembe veszem azt az erőtből et, amely a jövőben is munkálni és érvényesülni fog, amit röviden úgy demonstrálok, hogy a jelenlegi választási jog mellett is a magyar anyanyelvűek csupán 56.2%-át teszik az 1904-ben összeírt választóknak* és látjuk, hogy a képviselők nemzetiség szerinti eloszlása mégsem ennek az arányszámnak felel meg. És nem hallgathatom el ama nézetemet sem, hogy én nem azért óhajtom az általános választói jogot, mert ennek megadása igazságtalanságokat szüntet meg, nem az emberi jog szempontja az, amely engem egyedül

* Gróf Andrássy Gyula, Törvényjavaslat az országgyűlési képviselők választásáról. Indoklása mellékletének 18. 1.

lelkesít, amikor a jog megadása mellett foglalkozunk állást, hanem várom ennek a jognak megadása nyomában azt a néppolitikát, amely a maga politikai és gazdasági lételemének a feltételeit még az álcázott abszolútizmus jege alól is kikaparja. A dinasztia, mint egy a Kristóffy-féle törvényjavaslat közrebocsátásakor írt cikkemben rámutaltam, szorultságában, fogvacogva nyúlt ehhez a kérdéshez.* Én várom, hogy a felidézett szellem indokoltnak fogja feltüntetni az utókor előtt ezt a húzódozást, ezt az ösztönyszerű félelmet. Várom, remélem, hogy az általános választói jog Magyarország számára meg fogja hozni előbb-utóbb a teljes állami függetlenséget!

A föderációról.

Reflektálni óhajtok még Diner t. ama megjegyzésére, amely szerint; ha a nemzetiségi kérdés tekintetében a mostani politikát folytatjuk tovább, ha ezután is úri parlamentet, úri közigazgatást tartunk fenn, odajutnak, ahol ma Auszria van s ez a föderatív állam!

* A választójog és a magyarság, Budapesti Hírlap XXV. évf. 354. szám. (1905, XII. 23.)

Hát ami a nemzetiségi politikának általános kezelését illeti, magam is azt a nézetet vallom, hogy bizony sok a tenni-való. Nem találok kisebbnek a közigazgatási téren megoldandó feladatok tömegét sem Diner t.-nél, sőt a parlamenti viszonyokat illetőleg is sokban igazat kell adnom neki.

De már ami az általa mindezekből levont következtetést illeti, abban megint semmiképen nem adhatok neki igazat. Nem adhatok pedig azért, mert sem ezer évet meghaladó történelmünkben, sem a jelen erőviszonyokban nem látom annak még a magját sem. Értem pedig ezalatt a föderációt.

Elsősorban alapjában elhibázott dolognak tartom azt, amikor e tárgyban Diner t. az osztrák viszonyokat a mieinkkel analógoknak kívánja tekinteni és az Ausztriában történt eseményekből véli megállapíthatónak a magyar politika jövő fejlődését, illetve visszafejlődését. Az osztrák viszonyok fejlődéséből reánk nézve levont következtetéseknek szerintem semmi esetre sincsen gyakorlati értéke. Nincsen pedig:

először azért, mert Ausztria soha egységes állam nem volt, hanem kezdettől fogva mind e mai napig, különböző fajú

népeknek különböző kiváltságokkal felruházott, különböző szokásokkal és politikai tendenciákkal bíró tartományainak konglomerátuma volt csupán;

másodszor azért, mert az Osztrák-császárság élete alig haladta meg a százévet és azóta tartó élete sem egyéb a rajtuk való élőködésen kívül, mint a különböző – autokratikus jellegű – császári kísérletezések változata;

harmadszor azért, mert Ausztriában a németiség folytonosan gyengül és csupán azokat lephette meg a németiségnek ott való leszorulása, akik nem kísérték figyelemmel a népességi statisztikának a németiség visszaszorítását fel-tüntető adatait;

negyedszer azért, mert Ausztriában a tartományi élet, úgy közéleti, mint gazdasági, mint a budget-viszonyok tekintetében, szemmel láthatóan szorítja vissza mind szűkebb mederbe az egységes birodalmi életet.

Ezzel szemben:

I. Magyarország leszámítva egyes történelmi csapások által okozott szétdaraboltságot, amelyek egyike sem volt hosszú életű, mindig egységes ország volt; hiszen Erdélynek aránylag mégis hosszabb időn keresztül való különállása is, a magyar-

ság ügyének az adott viszonyok között, ebben a formában alkotott biztosítéka volt csupán.

II. Hazánk ezeresztendős történelme nemcsak azt bizonyítja, hogy mindeddig az itthon való pártoskodással, no meg Ausztriával magával is megbirkóztunk, hanem bizonyítja azt is, hogy mint önálló állam is megállottak helyünket a népek családjában. Az 1848-49-iki erőpróba pedig feltétlen garanciája annak, hogy a jövőben vagy kivívjuk a hegemóniát ebben a Monarchiában, vagy teljesen önállók leszünk!

III. Szemben az ausztriai németiség fogyásával, hazánkban a magyarság arányszáma állandóan emelkedik. Még ha nem is mondaná a statisztika, hogy: 1880-ban 46.6%, 1890-ben 48.5%, 1900-ban pedig 51.4% magyarság lakta e hazát, az élet maga ezt kétségbevonhatatlanul bizonyítja!

IV. Hazánkban ami az állami élet egységes! irányítását illeti, ma már ott tartunk, hogy majdnem minden központosítva van. Kivétel még a törvényhatóságoknak erősen megnyirbált és megszükitett körű autonóm élete, de ma már ez is csak fél autonómia és ennek a

megszorításává is készül – már megint – a közigazgatási reform.

Én tehát homlokegyenest ellenkezőnek látván a németységnek Ausztriában és a magyarságnak nálunk való helyzetét, sehogy sem tudok a föderációra komolyan gondolni, sőt ellenkezőleg! Azt hiszem, hogy az utolsó magyar is pirossapkás honvéd lenne abban a pillanatban, amint arról lenne szó, hogy megkergült agyvelejű osztrák állambölések – mert csak ilyenekről lehet szó – azt a nyolcszáz és néhány ezer erdélyi magyar testvért megkísérlenék kiszolgáltatni pl. annak az egymillió négyszázezer erdélyi oláhnak, avagy azt a hatszázezer felvidéki magyart az ott lakó kétszer annyi tótnak!

Az ilyesmi nem sikerült még 1849 után sem, ma meg már az ilyen tendencia joggal a reális számítások körén kívül esőnek mondható. És akkor, amidőn föderalizmusról beszélünk, arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy Anglia Gibraltárt és Máltát birtokolja annak dacára, hogy az sem a spanyoloknak sem a máltaiaknak nem tetszik. És érezzük és tudjuk, hogy nekünk Erdély és a Felvidék bércei legalább is olymi

becsesek, mint Angliának Málta és Gibraltár!

Ki kell jelentenem, hogy dacára jelen politikai helyzetünk nyomorúságos voltának, szerintem sokkal több realitás van abban a politikai prognosztikonban, amit Hoitsy Pál közöl velünk,* mely szerint Magyarország jövőjét abban a Nagymagyarországban látja, amelynek hatalma egyrészt a dinári alpesek vízválasztójáig, másrészt a Balkán hegység vízválasztójáig, illetve egészen a Fekete-tengerig terjed, mert ennek van történeti alapja és lehetnek jövőbeli feltételei, mint abban a képben, amelyet Diner t. fest elénk a föderációban, mert szerintem ennek megismétlem, semmi komolyan számba vehető tárgyi alapja a jelenben nincsen, a jövőben pedig még kevésbbé lehet.

K ö z ö s é r d e k e k.

Most pedig áttérek azokra a közös érdekekre, azokra a közös politikai sérelmekre és feladatokra, melyek az én meggyőződésem szerint sokkal inkább fogják biztosítani a nemzetiségeinkkel

* Hoitsv Pál: Nagymagyar ország. Budapest, Lampel Róbert, 1902.

való együttműködést, mint akár nyelvi koncessziók, akár rájuk nézve legalább is kétes értékű iskolaügyi reformok avagy lényegtelen, egész a községi, csatornázásig avagy kórházépítkezésig elmenők özigazgatási reformok.

A közös sérelmek és közös feladatok alábbi megállapításánál a magam tiszta szándékain kívül támogatott az a feltevés is, aminek Báró Eötvös József klaszszikus módon ad kifejezést, amidőn azt mondja: „De vannak a nyelv- és fajrokonságon kívül a nemzetiségi érzésnek más tényezői is, s a történet és jelen korunk tapasztalásairól kellene megfeledkeznünk, ha nem akarnók elismerni, hogy a múltnak közösemlekei s jelen közös érdekei s reményei hasonló s néha erősebb érzelmeket idéznek elő az egyes országok különböző nyelven szóló polgárai között.”* Én úgy érzem, azt tudom magamról, hogy fontos politikai és gazdasági kérdésekben, amelyek nemcsak a magyarság, de a haza minden pol-

* Báró Eötvös József, A nemzetiségi kérdés. Budapest, Révai Testvérek, 1903.

g á r á n a k javára szolgálnak, kész örö-
 mest dolgoznék vállt vállhoz vetve nem
 in agyarajkú polgártársaimmal is, és tu-
 dom, hogy magyar testvéreim közül igen
 sokan gondolkoznak e tárgy felől úgy
 mint én! Nem tudom, nem akarom el-
 hinni, hogy közöttük is ne volnának
 számosan, akik hasonlóképen gondolko-
 nak és ez ad nekem bátorságot arra,
 hogy a széthúzás, a bomlás igéi helyett,
 a közös érdekek előbbre viteléhez szük-
 séges közös munkának tárgyait nem rész-
 letezve, csupán markáns körvonalakban
 jelezzem.

A közös sérelmek és közös feladatok
 szerintem a következők: Mindannyian
 egyformán nyögjük az osztrák hatalmi
 politika terhét, mindannyian sóhajtvá
 mondhatjuk el, hogy mi vagyunk Közép-
 Európának aránylag legjobban megadóz-
 tatott népe, mindannyian „számo t-
 tevő h a z a i n é p t ö r z s e k” együtt
 boszankodhatunk azon, hogy katonasá-
 gunkat németül vezénylik, hogy a ka-
 tonatiszti állásokat leginkább németek
 töltik be és együttesen is megállapíthat-
 juk azt, hogy mindannyiunkat egyfor-
 mán tesz tönkre – lassan de biztosan –
 az a gazdasági „Schieksalsgemeinshaft”
 amelyben Ausztria vasmarokkal tart

bennünket és végül mindannyiunkat egyformán áthathat az a sziklaszilárd bizonyosság, hogy a mi ú. n. alkotmányunk csak komédia, csak humbug, csak falsum,* aminek oka azután az a politikátlanság, az a politikai züllöttség, amelybe mindannyian jutottunk, akik ebben a hazában lakunk: m a g y a r o k és nem magyarok!

Minthogy fentiekben okfejtésem alapjait írtam meg, iparkodom megindokolni tételről-tételre azokat:

Tehát mindannyian egyformán nyögjük az osztrák hatalmi politika terhét. Kétségtelen dolog, hogy államadósságaink szinte ijesztő mérvben való szaporodása az 1867 után bekövetkezett új, ú. n. alkotmányos aera óta vette kezdetét, amikor is az összes állami tartozás 584 millió koronát tett ki,** míg 40 évvel később államadósságunk már 7131 millió korona volt,*** Magyarországot koldussá és azután rabszolgává tenni: rábízott magára a magyar nemzetre, illetve u. n.

* Budapest törvényhatósági közgyűlésében mondott beszédem, 1. „Magyarország” 1910. ápr. 1.

** Székely Sámuel, Politikai és közgazdasági évkönyv. Budapest, Singer és Wolfner, 1900.

*** A. L. Hickmanns, Taschen-Atlas von Oesterreich-Ungarn. Wien, 1910.

alkotmányunk oly formában határozza meg a közös költségek viselésének megállapítási módját és azok fedezését, amely kizárja azt, hogy azok a mi gazdasági és politikai érdekeinkre való kellő figyelemmel eszközöltessenek és közös minisztériumaink útján kiszolgáltassa nemzetünk anyagi erejét teljesen az osztrák hatalmi politika számára, amit legfényesebben bizonyít a nemrég megtörtént boszniai annexió.

Nálunk kultúrára, szociális viszonyaink rendezésére, a népnymor enyhítésére, a kivándorlást előidéző okok megszüntetésére (birtokpolitikára) pénz soha sincsen megfelelő mennyiségben, ellenben a császári és összbirodalmi érdekeket szolgáló, reánk nézve idegen szellemű hadsereg szükségleteinek kielégítésénél az ú. n. alkotmányos szerveket rendszerint befejezett tények, illetve elköltött, – rendszerint sokszor – tíz és száz milliók elé állítják, amikor is a megtörténteken változtatni nem lehet, illetve nem s z o k á s !

Kétségtelen dolog, hogy – újabbi példáról essen szó – Bosznia és Hercegovina annexiója semmiképen sem mondható speciális magyar politikai érdeknek. Vagy ha akadnak is vérmes

magyar politikusok, olyanok, akik vitatják – a tényleges állapot dacára – Dalmáciához való jogunkat és így fontosnak tartják hazánk jövő közgazdasági életének kifejlődése szempontjából ezen „Hinterlandok” megszerzését, azok sem zárkozhatnak el az elől, hogy az annexiónak a megtörtént formában való keresztülvitele nemcsak mellőzése volt a magyar király történelmi jogainak, nemcsak figyelembe nem vételét jelentette a királyi eskünek, hanem még erősebbé tette azt a közjogi kapcsolatot, amely beemünket Ausztriához fűz és igen találóan jegyzi meg Dr. Kalmár Antal, hogy: „ez alól a szerzés alól a magyarnak nem kedves birodalmi egység arca fintorog ki”.*

Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy az annexió nemcsak hogy nem volt magyar érdek, de Ausztria szláv népeinél is elég hangos módon kifejezésre jutott ellenszenves fogadtatásban részesült, akkor azt hiszem, joggal megállapíthatjuk azt a tényt, hogy az annexió tisztán és kizárólag az ausztriai háznak hiúsági és összbirodalom-politikai érdeke volt és a száz milliókat ezen hatalmi

* Dr. Kalmár Antal, A dualizmus Budapest; Rényi Károly, 1909.

politika számára kell kiizzadni mindkét ország minden népeinek.

Ugyancsak ez a hatalmi politika oka annak, hogy mi vagyunk Közép-Európának aránylag legjobban megadóztatott népe. Már Ausztria is meg lehetne előkelő helyet foglal el ezen a téren, mert az 1900-os statisztikai adatok szerint, az egyenes adókból ott is minden lélekre 43 korona 02 fillér esik, hazánkban azonban az egyenes adóteherből már minden lélekre 44 korona 87 f. jut. Ha már most figyelembe vesszük a fenti összegekbe nem foglalt fogyasztási adók súlyos voltát, amelyek különösen a szegényebb néposztályokat nyomorítják meg, ha figyelembe vesszük továbbá azt, hogy nálunk már a 600 koronát meghaladó jövedelemre ráteszi kezét megadóztatás céljából a kincstár, míg Ausztriában a jövedelem 1200 koronáig adómentes és végül, ha figyelembe vesszük, hogy amíg 1900-ban az államadóságból minden osztrák lélekre 272 korona esett, addig hazánkban 342 korona; akkor valóban meg kell döbennünk afelett az óriási teher felett, amelyet ez a politika reánk rótt és önkénytelenül is felmerül az ember lelkében az a kérdés, hogy vajjon az a

politika, amelyért ily rettenetes adóterhet rovunk le évenként, amely megterheli a jelen és jövő generációkat a maga folytonosan gyarapodó államadósságával, megérdemli-e ezt a tenger áldozatot és megadja-e nekünk annak ellenében a módot, hogy nemzeti céljainkat kellőképpen előbbre vihessük?

Határozottan merem állítani, hogy nem! Épen ellenkezőleg; ez a nagy teher az, amely máris megbénítja karjainkat, amely már is a külföldi pénzpiacok rabjává tette gazdasági életünket, amely a maga nyomasztó súlyával megakadályoz bennünket kulturális és szociális feladataink teljesítésében.

*

Ha nemzetiségeink felül tudnak emelkedni a káröröm érzésén és az általuk is hangoztatott hazafiság magasabb szempontjából bírálják el az ügyet, úgy ők sem szemlélhetik örömmel azt az anakronizmust, hogy a közös hadsereg magyarországi részét is idegen szellemmel telítik, németül vezénylik. Mert, ha a kiélesedett ellentétek mellett némileg jól is esik nemzetiségeinknek ma az a tudat, hogy az ezer esztendőös magyar államot német vezénnyelvű és idegen

szellemű hadseregtartja megszállva, ha megvizsgálják lelküket, lehetetlen, hogy bennük is ne támadjon a keserűségnek legalább egy paránya, a kételkedésnek egy kis foka; lehetetlennek tartom, hogy ebben a kérdésben is magukba ne szálljanak – sőt tovább megyek – fegyvertársaink ne legyenek!

Remélem ezt azért, mert én azt hiszem és azt hirdetem és tudom azt, hogy ebben a hiedelmemben osztozik velem a hazának nagyon sok, különböző anyanyelvű polgára, hogy minden magyarországi népfajnak legnagyobb ellensége a német és lehetetlennek tartom azt, hogy a nemzetiségek is sokáig nézzék a magyarság elleni gyűlölet által elvakított szemmel, szinte öntudatlanul azt a történetet kelet felé, amely útjában nem kíméli sem a magyart, sem a tótot, sem a románt, de még a horvátot, a szerbet sem ám!

Nézzék meg nemzetiségeink Boszniát! Ausztria minden rendelkezésére álló erővel német tartományt szeretne csinálni belőle. Nézzék meg nemzetiségeink az alkotmánynak azt a szánalmas paródiáját, amit a bosnyákoknak és hercegócoknak beadott a császári kegy és azután rettenjenek vissza attól a sza-

badságtól, amelyben Ausztria, illetve az osztrák császár részesíti az ő népeit, Mint a láncra vert kutyák! Csak abban a körben mozoghatnak, ameddig a lánc ér. (Ámbár mi sem vagyunk sokkal különbül, sőt Ausztria maga sem dicsekedhetik valami nagyon az ő 14-ik§-ával). A magasabb állami feladatok, az állami és nemzeti létnek tulajdonképeni attribútumai, az osztrák birodalmi politikának olyan nebántsvirágai, amelyekből szakítani abszolút joga csupán és kizárólag az osztrák császárnak van! Úgy látszik, hogy bizonyos köröket nem hiába nevez a történelem a „népek jogai és szabadságai elleni örökös konspiratoroknak”.

De menjünk egy lépéssel tovább! Diner t. azt mondja, hogy nálunk nemzetiségi kérdés tényleg csupán azóta van, amióta a hazánkbeli nemzetiségi társadalmakban a differenciálódási folyamat annyira, amennyire végbement és amióta megkülönböztethetjük nemzeti-ségeinknél is a polgári, a paraszt- és proletár osztályt. Én azt a véleményt nem oszthatom. Fentebb érintettem, hogy a hazánkbeli nemzetségi jellegű mozgalmak sokkal régibb keletűek. De nem oszthatom azt a következtetést sem.

amit ő ebből levon. Az ő következtetése ugyanis az, hogy ezek a differenciálódott nemzetiségi társadalmak oly erővel követelik jogaikat, úgy közigazgatási, mint kulturális téren, amelynek a magyarság nem fog tudni ellenállani, ha csak az állami katasztrófa, ha csak a föderalizmus útját egyengetni nem akarja. Nekem más a véleményem. Én épen abból a tényből, hogy a nemzetiségi társadalom immár differenciálódott, illetve differenciálódik, egészen más következtetést vonok le. Az a félvad tömeg, amelyet Hóra, Kloska és Krisán vezettek a 18-ik század végén az erdélyi magyarság ellen, készséges és vak eszköze volt a bécsi hatalomnak.*) Azok a kultúrátlan havasi tömegek, amelyeket Janku vezetett a magyar szabadságharc katonái ellen, ugyancsak készséges és vak eszközei voltak Ausztriának, Landsknechtjei a császári hatalomnak.***) De lehettek is. Hiszen a népet legnagyobb részben papjaik vezették, azok pedig mindig szívesen fordultak az „Imperatu”-hoz; onnan

*) Kornis Elemér: Az oláh kérdés eredete és története. Budapest, Stephaneum, 1902.

**) Jancsó Benedek: A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota. Budapest, Lampel Róbert, 1899.

várva „minden jó adományt és tökéletes ajándékot”. Meggyőződésem azonban az, hogy az elkövetkezendő idők esetleges viharaiban a nemzeti ségekannálkevésbbé lesznek – legalább Ausztria javára – a magyarság, a magyar államiság ellen sorakoztathatók, minél inkább differenciálódni fognak ezek a nemzetiségi társadalmak. Nem lesznek sorakoztathatók pedig egyszerűen azért, mert érdekeikkel nem fog megegyezni! Én, amikor látom nálunk pöffeszkedni az osztrák hatalmi erőt, az osztrák kapzsiságot, az osztrák telhetetlenséget, szóval látom, hogy M o c s á r y Lajosnak egyik igen találó kifejezésével éljek, az „osztrák perfidiát” a politikai, a gazdasági és a társadalmi élet minden vonalán; akkor úgy érzem, hogy mi, akik ezen a földdarabon együtt lakunk, egymásra vagyunk utalva és pedig nem azért, hogy egymást felfaljuk, hanem azért: hogy megteremtjük a független Magyarországot! Hiszem, hogy minél differenciálódottabbak lesznek a nemzetiségi társadalmak, annál élesebb lesz az a gazdasági ellentét, amely a tótságot, a szászságot, sőt még a ruthénséget és oláhságot is Ausztria ellen sorakoztatni fogja.

A tulajdonképeni magyarság érdekei még hosszú ideig nem fognak oly éles gazdasági ellentétben állani Ausztria gazdasági érdekeivel, mint a nemzetiségekéi rövid időn belül. A nemzetiségi vidékek érdekei szerintem sokkal hamarabb fognak gazdaságilag Ausztriával szemben állani, mint a magyar vidékek érdekei és pedig azért, mert a hegyes vidékek lakosai hovatovább, mindjobban az iparüzésre fektetik a fősúlyt, a mostoha mezőgazdasági viszonyok hatása alatt. Már pedig hazánkban a hegyes vidékeket túlnyomó részben nemzetiségek lakják. A gazdasági élet törvénye rá fogja kényszeríteni a nemzetiségeket, rövid időn belül, egy olyan éles gazdasági harcra, hogy csak győzzünk segíteni nekik! Lehet, hogy sokan fognak kételkedni ebben a prognosztikonban, nekem azonban meggyőződésemm, hogy így lesz. A hegyi népek talán még jobban szeretik a földet, a hazát, területüleg is értve azt, mint a síkföldi lakos, aki nem annyira a röghöz, mint a rónán megszokott szabadsághoz ragaszkodik. Hegyvidékünk lakói végre is meg fogják unni a kivándorlást, különösen, ha az nem fog kifizetődni és kezdetét fogja venni az a gazdasági

harc, amely a maga megszokott területén akarja biztosítani az élet szükségleteit; minthogy pedig ez éppen ezeken a helyeken csak az ipar, a kereskedelem útján lesz lehetséges és ezen a téren szemben áll velünk Ausztria, tehát nemzetiségi iparosaink, a nemzetiségi tőke és az ezekkel kapcsolatos érdekeltségek, szembe fognak kerülni az ausztriai iparral és ennek érdekeltségével!

Ez a megvívandó gazdasági háború talán keményebb elszántságot és több kitartást fog követelni, mint az elmúlt századok egyik-másik függetlenségi harca.

Ausztria a maga gazdasági fejlődésének és létének alapjait látja megin-
gatva a magyar ipar intenzív fejlesztése által. Ezt a hiedelmet nem is tarthatjuk egészen alaptalannak, ha tudjuk azt, hogy Ausztriában az iparral foglalkozók és családtagjaik a lakosság 26.8 százalékát teszik ki, míg Magyarországon iparból a népességnek csupán 13.5 százaléka él; ha figyelembe vesszük továbbá azt, hogy míg nálunk a mezőgazdaság a lakosság 68.4 százalékát tartja el, addig Ausztriában a népnek csupán 52.4 százalékát, továbbá azt, hogy az állami szükségletek biztos fedezhetése a gazda-

sági életben jelenkező fejlődési folyamat, mind arra mutat, bogy az ipar megteremtését többé nem odázhatjuk el, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy minden nappal közelebb jutunk ahhoz az időhöz, amidőn tömeges új munka alkalmat nálunk is csak az ipar fog adni. Meg fog tehát kezdődni küztünk és Ausztria közt egy kemény és elke-seredett gazdasági háború, amelyben ha más miatt nem, hát az érdekközösség miatt, megint együtt leszünk, akik ebben a hazában lakunk, magyarok és nem magyarok!

Hogy az mennyire nem ábránd, azt bizonyítja az a folyton erősödő gazdasági mozgalom, amely az önálló bank és az önálló vámterület jelszavával mindjobban meghódítja az ország lakosságát. A magyarság, leszámítva a latifundiumok urait – tisztelet a kisszámú kivételnek – mindkét cél érdekében szinte önzetlenül harcol, mert pld. nekem az a meggyőződés, hogy az önálló vámterület sokkal jelentékenyebb gazdasági vállózást fog előidézni a nemzetiségi v i d é k e k e n, épen a fentebb kifejtett okoknál fogva, mint a magyarság által lakott területen. Ha ezt nemzetiségeink

is be fogják látni, akkor a konkrét politikai feladatoknak egy oly komplexumát ismerik el olyannak, amit együtt kell megoldanunk, hogy lehetetlenségnek tartom azt, hogy ebből az együtt megvívandó harcból meg ne szülessen az a bajtársi érzés, amely egy táborba hozta Rákóczy népét: a kuruc magyarokat, tótokat, oláhokat és ruthéneket!

Fentiekben vázlatát nyújtottam annak a nemzeti politikának, amely egyúttal a legjobb nemzetiségi politika is, mert nincs hatalmasabb, nincs erősebb kapocs mint a kölcsönös érdekelttség. Bennünket az osztrák hatalmi politikának ellensúlyozása, bennünket a németiségnek keletre való nyomulásának, megakadályozása, bennünket a közös gazdasági érdekek, mondhatnám a közös nyomorúság oly sok érdekszálalal fűz össze, hogy lehetetlenek tartom azt, hogy sokáig megengedhessük magunknak azt a luxust, hogy meddő harcban lássuk lekötve erőinket és elvágjuk a lehetőségét annak, hogy kínálkozó alkalommal Brennus kardját egyesült erővel dobhassuk a politika serpenyőjébe.

A mostani magyar politika elszokott a nagyobb, a szebb koncepcióktól! Az

Ausztriával való hosszú együttélés miatt odajutottunk, hogy Magyarország, a magyar politika azt a szerepet tölti be, a kettős Monarchia politikájában, mint a családban a háziasszony! Politikánk mimikri dolgokra van berendezve és kimerül a házi, házkörüli perpatvarokban. A magyar közönség szájtátva nézte a boszniai annexiót és azóta folyton tátott szájjal nézi, hogy mi is történik ott a Balkánon és még egyebütt is nélküle, de azért az ő bőrére.

Egyetemes nemzeti céljaink nincsenek kitűzve, tehát nincs egységes nemzeti akarat sem. Élünk napról-napra, mintegy bizonyosságát adva annak a gyönyörű osztrák elméletnek, ami ebben a szóban kulminálódik: *fort w u r s t e i n!*

Akkor, amidőn hozzászóltam a nemzetiségi politika ügyéhez, lehetetlen volt rá nem mutatnom ezekre a jelenségekre azért, hogy legalább ebben a kérdésben, amely ma még belügyi kérdés, jussunk egvező álláspontra.

Es ha az itt lefektetett gondolatokkal csak egy lélekből is sikerült kiváltanom azt a vágyat, azt a tudatot, hogy elérkezett a nemzetiségi politikában az az időszak, amidőn a „sérelemek”, a „gyanakvás” politikája helyett keresnünk

kell a közös érdekek előbbrevitelén alapuló egymás iránt legalább némi bizalommal viseltető nemzetségi politika útját, akkor úgy hiszem, nem hiába való munkát végeztem, úgy érzem, hogy megtettem kötelességemet!